

in 6.) Matth. 13., quae dicit, quod « princeps, et multitudo non est excommunicanda ».

RESPONDEO dicendum, quod excommunicari non debet aliquis, nisi pro peccato mortali: peccatum autem in actu consistit; actus autem non est communitatis, sed singularium personarum ut frequenter; et ideo singuli de communitate excommunicari possunt, non autem ipsa communitas: et si quandoque etiam actus sit alicujus totius multitudinis, ut quando multi navem trahunt, quam nullus per se trahere posset, tamen non est probabile, quod aliqua communitas ita tota ad malum consentiat, quin aliqui sint dissentientes. Et quia *non est Dei, qui judicat omnem terram, ut condemnet justum cum impio*, ut dicitur Genes. 18., ideo Ecclesia, quae Dei iudicium imitari debet, satis provide statuit, ut communitas non excommunicetur, ne cum loliiis, et zizaniis simul eradicetur et triticum.

AD PRIMUM ergo patet solutio ex dictis, nempe quod credibile non est, communitatem totam in malitia colligari.

AD SECUNDUM dicendum, quod suspensio non tanta poena est, quanta excommunicatio, quia suspensi non fraudantur Ecclesiae suffragiis, sicut excommunicati: unde etiam aliquis sine peccato proprio suspenditur, sicut et totum regnum ponitur sub interdicto pro peccato regis; et ideo non est simile de excommunicatione, et suspensione.

ARTICULUS VI.

90

UTRUM ILLE QUI SEMEL EST EXCOMMUNICATUS,
EXCOMMUNICARI POSSIT ULTERIUS.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod ille qui semel est excommunicatus, ulterius excommunicari non possit: nam 1. Cor. 5. dicit Apost.: *Quid enim mihi de his, qui foris sunt, judicare?* Sed excommunicati jam sunt extra Ecclesiam; ergo super eos Ecclesia iudicium non habet, ut possit eos iterum excommunicare.

2. PRAETEREA. Excommunicatio est separatio quaedam a divinis, et a communione fidelium: sed postquam est aliquis privatus aliquo, non potest iterum illo privari; ergo unus excommunicatus non potest iterum excommunicari.

SED CONTRA. Excommunicatio quaedam poena est, et medicinale remedium: sed poenae omnes, et medicinae iterantur, cum causa exigit; ergo et excommunicatio iterari potest.

RESPONDEO dicendum, quod ille, qui excommunicatus est una excommunicatione, potest iterum excommunicari, vel per ejusdem excommunicationis iterationem ad majorem sui confusionem, ut sic a peccato resiliat, vel propter alias causas; et tunc tot sunt principales excommunicationes, quod causae, pro quibus aliquis excommunicatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Apostolus loquitur de paganis, et aliis infidelibus, qui non habent characterem, per quem annumerati sint populo Dei: sed quia character baptismalis, quo quis populo Dei annumeratur, est indelebilis, ideo semper remanet baptizatus aliquo modo de Ecclesia; et sic Ecclesia semper de ipso judicare potest.

AD SECUNDUM dicendum, quod privatio, quamvis non recipiat *magis*, et *minus* secundum se, recipit tamen *magis*, et *minus* secundum causam suam; et secundum hoc excommunicatio potest iterari; et magis est elongatus a suffragiis Ecclesiae, qui pluries est excommunicatus, quam qui semel tantum.

QUAESTIO XXIII.

DE PARTICIPATIONE CUM EXCOMMUNICATIS,
IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de participatione cum excommunicatis.

Circa quod quaeruntur tria.

Primo. Utrum liceat excommunicato participare in pure corporalibus.

Secundo. Utrum participans excommunicato sit excommunicatus.

Tertio. Utrum participare excommunicato in casibus non concessis semper sit peccatum mortale.

ARTICULUS I.

91

UTRUM EXCOMMUNICATO LICEAT COMMUNICARE
IN PURE CORPORALIBUS.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod liceat excommunicato communicare in pure corporalibus: excommunicatio enim est actus clavium: sed potestas clavium se extendit ad spiritualia tantum; ergo per excommunicationem non prohibetur, quin unus alii in corporalibus communicare possit.

2. PRAETEREA. « Quod est institutum pro charitate, contra charitatem non militat » (*vide q. 11. art. 1. arg. 1.*): sed ex praecepto charitatis tenemur inimicis subvenire, quod sine aliqua communicatione fieri non potest; ergo licet alicui excommunicato in corporalibus communicare.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Cor. 5.: *Cum ejusmodi nec cibum sumere.*

RESPONDEO dicendum, quod duplex est excommunicatio: una est minor, quae separat tantum a participatione sacramentorum, sed non a communione fidelium; et ideo tali excommunicato licet communicare, sed non licet ei sacramenta conferre: alia est major excommunicatio, et haec separat hominem a sacramentis Ecclesiae, et a communione fidelium; et ideo tali excommunicatione excommunicato communicare non licet. Sed quia Ecclesia excommunicationem ad medelam, et non ad interitum inducit, ideo excipiuntur ab hac generalitate quaedam, in quibus communicare licet, scilicet in his quae pertinent ad salutem, quia de talibus homo licite potest cum excommunicato loqui: potest etiam et alia verba interserere, ut facilius salutis verba ex familiaritate recipiantur. Excipiuntur etiam quaedam personae, ad quas specialiter pertinet provisio excommunicati, scilicet uxor, filius, servus, rusticus, et serviens: sed hoc intelligendum est de filiis non emancipatis; alias tenerentur vitare patrem. De aliis autem intelligitur, quod licet excommunicato communicare, si ante excommunicationem se ei subdiderant, non autem si post. Quidam autem intelligunt e converso, scilicet quod superiores possunt licite communicare inferioribus; alii vero contrarium dicunt: sed ad minus in his communicare eis debent, in quibus sunt eis obligati, quia sicut inferiores obligantur ad obsequium superiorum, ita superiores ad providentiam infe-

AD TERTIUM dicendum, quod aliquis etiam sine aliqua culpa quandoque ab Eucharistia arceatur; sicut patet in suspensis, vel interdictis, quia tales poenae quandoque alicui pro culpa alterius, quae in eis punitur, inferuntur.

AD QUARTUM dicendum, quod quamvis participare excommunicato sit peccatum veniale, tamen participare ei pertinaciter est peccatum mortale; et propter hoc potest aliquis excommunicari secundum jura.

QUAESTIO XXIV.

DE ABSOLUTIONE AB EXCOMMUNICATIONE, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de absolutione ab excommunicatione.

Circa quod tria quaeruntur.

Primo. Utrum quilibet sacerdos possit subditum suum ab excommunicatione absolvere.

Secundo. Utrum aliquis possit invitus ab excommunicatione absolvi.

Tertio. Utrum aliquis possit absolvi ab una excommunicatione, et non ab alia.

ARTICULUS I.

94

UTRUM QUILIBET SACERDOS POSSIT SUBDITUM SUUM AB EXCOMMUNICATIONE ABSOLVERE.

(S. Thom. in 4. Dist. 18. q. 2. art. 5. q. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod quilibet sacerdos subditum suum possit ab excommunicatione absolvere; majus enim est vinculum peccati, quam excommunicationis: sed quilibet sacerdos potest suum subditum a peccato absolvere; ergo multo fortius ab excommunicatione.

2. PRAETEREA. Remota causa, removetur effectus: sed excommunicationis causa est peccatum mortale; ergo cum possit quilibet sacerdos a peccato illo mortali absolvere, poterit ab excommunicatione similiter.

SED CONTRA. Eiusdem potestatis est excommunicare, et excommunicatum absolvere: sed sacerdotes inferiores non possunt suos subditos excommunicare; ergo nec absolvere.

RESPONDEO dicendum, quod a minori excommunicatione quilibet potest absolvere, qui potest a peccato participationis absolvere: si autem sit major, aut est lata a iudice, et sic ille qui tulit, vel ejus superior potest absolvere; vel est lata a jure, et tunc episcopus, vel etiam sacerdos potest absolvere: exceptis *sex casibus*, quos sibi juris conditor, scilicet papa, reservavit: *primus* est, quando aliquis injicit manus in clericum, vel in religiosum; *secundus* est de illo, qui frangit ecclesiam, et est denunciatus; *tertius* est de illo, qui incendit ecclesiam, et denunciatus est; *quartus* est de illo, qui in divinis com-

municat scienter excommunicatis nominaliter a papa; *quintus* de illo, qui falsificat literas Sedis Apostolicae; *sextus* de illo, qui excommunicatis in crimine communicat: non enim debet absolvi, nisi ab eo qui excommunicavit, etiamsi non sit ejus subditus; nisi propter difficultatem accedendi ad ipsum absolveretur ab episcopo, vel a sacerdote proprio, praestita juratoria cautione, quod parebit mandato illius iudicis, qui sententiam tulit. A primo autem casu *octo* excipiuntur: *primus* est in articulo mortis, in quo a qualibet excommunicatione potest quis a quolibet sacerdote absolvi; *secundus*, si sit ostiarius alicujus potentis, et non ex odio, vel proposito percussit; *tertius*, si percutiens sit mulier; *quartus*, si sit servus, et dominus laederetur de ejus absentia, qui non est in culpa; *quintus*, si regularis regularem percutiat, nisi sit enormis excessus; *sextus*, si sit pauper; *septimus*, si sit impubes, vel senex, vel valetudinarius; *octavus*, si habeat inimicitias capitales. Sunt etiam alii *septem* casus, in quibus percutiens clericum excommunicationem non incurrit: *primo*, si causa disciplinae, ut magister, vel praelatus, percusserit; *secundo*, si jocosa levitate; *tertio*, si invenerit eum turpiter agentem cum uxore, vel matre, vel sorore, vel filia; *quarto*, si statim vim vi repellat; *quinto*, si ignoret eum esse clericum; *sexto*, si inveniatur eum in apostasia, post trinam admonitionem; *septimo*, si transferat se clericus ad actum penitus contrarium, ut si fiat miles, vel ad bigamiam transeat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis vinculum peccati sit majus simpliciter, quam excommunicationis, tamen quoad aliquid vinculum excommunicationis est majus, in quantum non solum obligat quoad Deum, sed etiam in facie Ecclesiae: et ideo in absolvendo ab excommunicatione requiritur jurisdictio in exteriori foro, non autem in absolutione a peccato; nec exigitur cautio juramenti, sicut exigitur in absolutione ab excommunicatione; per juramentum enim controversiae quae sunt inter homines terminantur, secundum Apostolum (*Hebr. 6.*).

AD SECUNDUM dicendum, quod cum excommunicatus non sit particeps sacramentorum Ecclesiae, sacerdos non potest absolvere excommunicatum a culpa, nisi sit prius absolutus ab excommunicatione.

ARTICULUS II.

95

UTRUM ALIQUIS POSSIT ABSOLVI INVITUS.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod nullus possit absolvi invitus: spiritualia enim non conferuntur alicui invite: sed absolutio ab excommunicatione est beneficium spirituale; ergo non potest praestari invito.

2. PRAETEREA. Excommunicationis causa est contumacia; sed quando aliquis non vult absolvi, excommunicationem contemnens, tunc est maxime contumax; ergo non potest absolvi.

SED CONTRA. Excommunicatio contra voluntatem alicui potest inferri: sed quae contra voluntatem eveniunt, etiam contra voluntatem amoveri possunt, sicut patet de bonis fortunae; ergo excommunicatio potest tolli ab aliquo invito.

RESPONDEO dicendum, quod malum culpae, et poenae in hoc differunt, quod culpa principium est in nobis, quia omne peccatum voluntarium est: poenae autem principium quandoque extra nos est; non enim requiritur ad poenam, quod sit voluntaria; immo magis est de ratione poenae, quod sit

contra voluntatem: et ideo sicut peccata non committuntur nisi voluntate, ita non remittuntur alicui invito: sed excommunicatio sicut in aliquem invitum ferri potest, ita etiam invitus ab ea absolvi poterit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod propositio habet veritatem de illis bonis spiritualibus, quae in voluntate nostra consistunt, sicut sunt virtutes, quae non possunt a nolentibus perdi; scientia enim, quamvis sit spirituale bonum, tamen potest a nolente per infirmitatem amitti; et ideo ratio non est ad propositum.

AD SECUNDUM dicendum, quod etiam manente contumacia, potest aliquis discrete excommunicationem juste latam remittere, si videat saluti illius expedire, in cuius medicinam excommunicatio lata est.

ARTICULUS III.

96

UTRUM ALIQUIS POSSIT ABSOLVI AB UNA EXCOMMUNICATIONE,
NISI ABSOLVATUR AB OMNIBUS.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod aliquis non possit absolvi ab una excommunicatione, nisi absolvatur ab omnibus; effectus enim debet proportionari suae causae: sed causa excommunicationis est peccatum; cum ergo aliquis non possit absolvi ab uno peccato, nisi absolvatur ab omnibus, nec in excommunicatione hoc esse poterit.

2. PRAETEREA. Excommunicationis absolutio in Ecclesia fit: sed ille qui una excommunicatione est irretitus, extra Ecclesiam est; ergo quamdiu una manet, ab alia absolvi non potest.

SED CONTRA. Excommunicatio quaedam poena est: sed ab una poena aliquis liberatur, alia remanente; ergo ab una excommunicatione, alia remanente, aliquis absolvi potest.

RESPONDEO dicendum, quod excommunicationes non habent connexionem in aliquo; et ideo possibile est, quod aliquis ab una absolvatur, et in altera remaneat: sed circa hoc sciendum est, quod aliquis quandoque est excommunicatus pluribus excommunicationibus ab uno iudice; et tunc quando absolvitur ab una, intelligitur ab omnibus absolvi, nisi contrarium exprimat; vel nisi cum quis absolutionem impetrat de una tantum causa excommunicationis, cum tamen pluribus excommunicatus sit. Quandoque autem est excommunicatus pluribus excommunicationibus a diversis iudicibus; et tunc absolutus ab una excommunicatione non propter hoc est absolutus ab altera; nisi omnes alii ad petitionem eius absolutionem ipsius confirmaverint, vel nisi omnes demandent uni absolutionem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod omnia peccata habent connexionem in aversione voluntatis a Deo, cum qua non potest esse peccatorum remissio; et ideo unum peccatum sine altero remitti non potest: sed excommunicationes non habent aliquam talem connexionem. Nec iterum absolutio ab excommunicatione impeditur propter voluntatis contrarietatem, ut dictum est (*in corp. et art. praec.*): et ideo ratio non sequitur.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut pluribus de causis erat aliquis extra Ecclesiam, ita possibile est, quod ista separatio removeatur quantum ad unam causam, et maneat quantum ad alteram.

QUAESTIO XXV.

DE INDULGENTIA SECUNDUM SE, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Consequenter considerandum est de indulgentia: et primo de ea secundum se; secundo de facientibus indulgentiam; tertio de recipientibus eam.

Circa primum quaeruntur tria.

Primo. Utrum per indulgentiam possit aliquid remitti de poena satisfactoria.

Secundo. Utrum indulgentiae tantum valeant, quantum pronuntiantur.

Tertio. Utrum pro temporali subsidio sit indulgentia facienda.

ARTICULUS I.

97

UTRUM PER INDULGENTIAM POSSIT ALIQUID REMITTI
DE POENA SATISFACTORIA.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod per indulgentiam non possit aliquid remitti de poena satisfactoria, quia super illud 2. Timoth. 2.: *Negare seipsum non potest*, dicit Gloss. (*interl. Petri Lomb.*): « Quod faceret, si dicta sua non impleret »: sed ipse dicit Deuteron. 25.: *Pro mensura peccati erit et plagarum modus*; ergo non potest aliquid remitti de poena satisfactionis taxata secundum quantitatem culpae.

2. PRAETEREA. Inferior non potest absolvere ab eo, ad quod superior obligavit: sed Deus in absolvendo a culpa obligat ad poenam temporalem, ut dicit Hugo de S. Victor. (*tract. 6. Sum. sent. cap. 11. a med.*); ergo nullus homo potest absolvere a poena illa, aliquid inde dimittendo.

3. PRAETEREA. Hoc ad potestatem excellentiae pertinet, ut sine sacramentis effectus sacramentorum tradatur: sed nullus habet potestatem excellentiae in sacramentis, nisi Christus; cum ergo satisfactio sit pars sacramenti poenitentiae, operans ad dimissionem poenae debitae, videtur quod nullus homo purus possit dimittere debitum poenae sine satisfactione.

4. PRAETEREA. Potestas ministris Ecclesiae non est tradita in destructionem, sed in aedificationem: sed hoc ad destructionem pertineret, si satisfactio, quae ad utilitatem nostram inducta est, in quantum remedium praebet, tolleretur; ergo potestas ministrorum Ecclesiae ad hoc se non extendit.

SED CONTRA. 2. Cor. 2.: *Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi*: Gloss. (*interl.*) « idest ac si Christus donasset »: sed Christus poterat relaxare absque omni satisfactione poenam peccati, ut patet Joan. 8. de muliere adultera; ergo et Paulus potuit; ergo et papa potest, qui non est minoris potestatis in Ecclesia, quam Paulus fuit.

Praeterea. Ecclesia universalis non potest errare, quia ille qui in omnibus exauditus est pro sua reverentia (*Hebr. 5.*), dixit Petro, super cuius confessione Ecclesia fundata est: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua (Luc. 22.)*:

riorum. Sunt etiam quidam casus excepti, sicut quando ignoratur excommunicatio, et quando aliqui sunt peregrini, et viatores in terra excommunicatorum, qui licite possunt ab eis emere, vel etiam accipere eleemosynam. Et similiter si aliquis videat excommunicatum in necessitate, quia tunc ex praecepto charitatis tenetur ei providere; et ista hoc versu continentur:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse:

ut *utile* referatur ad verba salutis, *lex* ad matrimonium, *humile* ad subjectiorem, caetera patent.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod corporalia ad spiritualia ordinantur; et ideo potestas, quae se extendit ad spiritualia, etiam ad corporalia se extendere potest; sicut ars, quae est de fine, imperat de his quae sunt ad finem.

AD SECUNDUM dicendum, quod in illo casu, in quo aliquis ex praecepto charitatis communicare tenetur, non prohibetur, ut ex dictis patet (*in corp. art.*).

ARTICULUS II.

92

UTRUM PARTICIPANS EXCOMMUNICATO SIT EXCOMMUNICATUS.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod participans excommunicato non sit excommunicatus: plus enim separatus est ab Ecclesia Gentilis, quam excommunicatus: sed ille qui participat Gentili, aut Judaeo non est excommunicatus; ergo nec ille qui participat excommunicato christiano.

2. PRAETEREA. Si ille qui participat alicui excommunicato, est excommunicatus, eadem ratione qui participat participanti, erit excommunicatus, et sic in infinitum procedetur: quod videtur absurdum; ergo non est excommunicatus, qui excommunicato participat.

SED CONTRA est, quod excommunicatus est positus extra communionem; ergo qui ei communicat, a communionem Ecclesiae recedit: et sic videtur, quod sit excommunicatus.

RESPONDEO dicendum, quod excommunicatio potest in aliquem ferri *dupliciter*: aut ita quod ipse sit excommunicatus cum omnibus ei participantibus; et tunc non est dubium, quod quicumque participat ei, est excommunicatus majori excommunicatione: aut est excommunicatus simpliciter; et tunc aut participat aliquis ei in crimine, ei praebendo consilium, auxilium, aut favorem, et sic iterum est excommunicatus majori excommunicatione; aut participat in aliis, sicut in verbo, vel in osculo, vel in mensa; et sic est excommunicatus minori excommunicatione.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Ecclesia non ita intendit corrigere infideles, sicut fideles, quorum cura sibi incumbit: et ideo non ita ardet a communionem infidelium, sicut a communionem fidelium illos, quos excommunicat, super quos habet aliquam potestatem.

AD SECUNDUM dicendum, quod excommunicato minori excommunicatione licet communicare; et sic excommunicatio non transit in tertiam personam.

ARTICULUS III.

93

UTRUM PARTICIPARE EXCOMMUNICATO IN CASIBUS NON CONCESSIS SEMPER SIT PECCATUM MORTALE.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod participare cum excommunicato in casibus non concessis semper sit peccatum mortale, quia decretalis quaedam (*cap.: Sacris, de his, quae vi, metuque, etc.*) respondet, quod «propter metum mortis non debet aliquis excommunicato communicare, quia aliquis debet prius subire mortem, quam mortaliter peccet»: sed haec ratio nulla esset, nisi participare cum excommunicato semper esset peccatum mortale; ergo, etc.

2. PRAETEREA. Facere contra praeceptum Ecclesiae est peccatum mortale: sed Ecclesia praecipit, quod excommunicato nullus communicet; ergo participare cum excommunicato est peccatum mortale.

3. PRAETEREA. Nullus ardetur a perceptione Eucharistiae pro peccato veniali: sed ille qui participat excommunicato in casibus non concessis, ardetur a perceptione Eucharistiae, quia incurrit minorem excommunicationem; ergo participans excommunicato in casibus non concessis peccat mortaliter.

4. PRAETEREA. Nullus debet excommunicari majori excommunicatione, nisi pro peccato mortali: sed aliquis, secundum iura (*cap. 3. 4. 16. et seq. 11. q. 3.*), potest excommunicari majori excommunicatione propter hoc quod excommunicato participat; ergo participare excommunicato est peccatum mortale.

SED CONTRA. A peccato mortali nullus potest absolvere, nisi super eum habeat jurisdictionem: sed quilibet sacerdos potest absolvere a participatione cum excommunicatis; ergo non est peccatum mortale.

Praeterea. Pro mensura peccati debet esse poenae modus: sed pro participatione cum excommunicatis secundum communem consuetudinem non imponitur poena debita mortali peccato, sed magis debita veniali; ergo non est peccatum mortale.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dicunt, quod quodcumque aliquis participat excommunicato vel verbo, vel quocumque dictorum modorum (*art. praec.*), secundum quos ei communicare non licet, peccat mortaliter; nisi in casibus a jure concessis (*cap.: Quoniam, 11. q. 3.*): sed quia hoc videtur valde grave, quod homo pro uno verbo levi, quo excommunicatum alloquitur, mortaliter peccet, et multis excommunicantes laqueum damnationis injicerent, quod in eos retorqueretur, ideo aliis probabilius videtur, quod non semper peccet mortaliter, sed solum quando in crimine illi participat, vel in divinis, vel in contemptum Ecclesiae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod decretalis illa loquitur de participatione in divinis. Vel dicendum est, quod similis ratio est de peccato mortali, et de veniali, quantum ad hoc, quia sicut peccatum mortale non potest bene fieri, ita nec veniale: et ideo sicut homo debet prius sustinere mortem, quam peccet mortaliter; ita etiam quam peccet venialiter, illo modo debiti, quo debet venialia vitare.

AD SECUNDUM dicendum, quod praeceptum Ecclesiae directe respicit spiritualia, et ex consequenti legitimos actus: et ideo qui communicat ei in divinis, facit contra praeceptum, et mortaliter peccat; qui autem participat ei in aliis, facit praeter praeceptum, et peccat venialiter.